

## Panel: Sinemada Psikoterapistler ve Psikoterapi Etiği

**Bahar Köse**

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü  
e132591@metu.edu.tr

Geçmişten günümüze sinema ve psikoloji birçok yapım için birlikte çalışmıştır. Sinema psikoloji alanından karakterlerini ve öğelerini oluştururken yararlanmış; psikoloji de kendini ifade ederken somutlaştırma gereği duyduğunda sinemadaki görsellerden faydalanmıştır. Sinema psikoloji öğelerini ele alırken kimi zaman gerçeğe yakın açıdan ele almış kimi zaman da olduğundan farklı ve abartılı bir şekilde ele almıştır.

Sinemanın kitleleri etkileme gücü düşünüldüğünde, psikoloji alanının sinemadaki psikolojiyi yansıtırma şeklini gerçeklik ve etik açıdan eleştirmesi de kaçınılmazdır. Ancak bu eleştiriyi yaparken psikiyatristin ve psikologun mesleki açıdan görev ve yetkilerini iyi bilmek gerekir. Eğitim süreçlerine bakıldığında, psikolog unvanı psikoloji bölümlerindeki lisans ve devamındaki yüksek lisans eğitimleriyle kazanılırken, psikiyatristlik unvanı tıp eğitimiyle birlikte ardından da psikiyatri dalında uzmanlık eğitimi tamamlandıktan sonra kazanılmaktadır. Psikolog terapi eğitimi alıp terapi uygulamaları yapabilirken, psikiyatrist ilaç yazma yetkisine sahiptir. Bu iki mesleki unvanın detaylı bilinmesi sinemadaki psikoterapistlerin etik açıdan değerlendirilmesinde aldıkları eğitimin göz önüne alınarak yapılması açısından önemlidir.

Diğer bir noktaya gelince, sinemayı psikoterapistler ve psikoterapi etiği açısından değerlendirmek için Türk Psikologlar Derneği'nin Etik Yönetmeliği'ni bilmek gerekir. Türk Psikologlar Derneği'nin Etik Yönetmeliği genel olarak şöyle yapılmıştır: "Türk Psikologlar Derneğinin Etik Yönetmeliği, psikoloji

mesleği ve biliminin standartlarını belirlemek ve bu standartları en yüksek düzeyde uygulayıp, korumak için vardır. Etik İlkeler meslektaşların ortak değerlerini belirler. Psikologlara günlük uygulamalarında, kendilerini değerlendirmeleri ve planlama yapabilmeleri için yardımcı olur ve topluma sunacakları hizmetler için zemin hazırlar. Ayrıca, psikologların karşılaştıkları etik ikilemleri çözebilmeleri için yol gösterir. İlkelere uyup uyulmadığını değerlendirme olanağı vererek hem meslektaşları, hem de hizmet verilen kişi ve toplumu korur. Etik Kurallar ise etik ilkelerin uygulanabilir olmasını sağlar. Karşılaşılabilecek etik ikilemler durumunda izlenebilecek olası yolları tanımlar." Türk Psikologlar Derneği'nin Etik Yönetmeliği'ne göre de etik ilke ve kurallar şöyle yapılmaktadır:

### Genel Etik İlkeler ve Kurallar

#### 1. Yetkinlik / Yeterlik

Psikolog, uluslararası standartlar düzeyinde ve T.C. Psikologlar Meslek Yasasının (yasalaştığında) ve Türk Psikologlar Derneği'nin gerekli gördüğü koşullara uygun yasal eğitimi alıp yetkinliğini elde etmek ve en yüksek düzeyde tutmaya devam etmek sorumluluğunu alır. Kendi kişisel ve profesyonel özellikleri ve becerileri ile geliştirmesi gereken yönlerinin bilincine varmaya çalışır ve kendini geliştirmek için uygun adımları atar. Psikolog, bu farkındalık doğrultusunda belli bir görev üstlenirken gerçekçi bir şekilde kendi yetkinliğini değerlendirmekle yükümlüdür.

## **1.1 Yetkinlik ve Yetkinliğin Sınırları**

Psikolog, uluslararası standartlara, Türkiye Cumhuriyeti'nin Yükseköğrenimle ilgili yasalarının öngördüğü eğitim veya denklik koşullarına göre verilen, T.C. Psikologlar Meslek Yasasının ve Türk Psikologlar Derneği'nin koşullarına uygun yasal eğitimi alıp yetkinliğini elde eder ve sadece yetkinliğini elde ettiği alanda eğitimi, kişilik özellikleri, deneyimi ve becerileri çerçevesinde çalışır.

## **1.2 Yetkinliğin Korunması ve Geliştirilmesi**

Psikolog, yetkinliğini korumak ve geliştirmek amacı ile alanı için gerekli olan resmi eğitimin yanı sıra; sürekli olarak alanındaki bilimsel gelişmeleri ve gerekli eğitimleri takip eder ve bunları deneyimi ile birleştirir.

## **1.3 Yetkinliğini Değerlendirmek**

Psikolog, kendi uzmanlık alanı kapsamındaki herhangi bir alt uzmanlık alanında herhangi bir çalışmaya girişmeden önce; bu alan için yeterli mesleki bilgi, donanım, deneyime sahip olup olmadığını değerlendirir. Eğer psikolog kendini bu konuda yetkin bulmuyorsa; kendini geliştirmek için eğitim ve/veya süpervizyon alarak çalışabilir. Yetkin olmadığına karar veriyor ise; hizmet alacak kişi ya da kurumu yetkin bir meslektaşına havale eder.

## **1.4 Çalışmayı Engelleyen Koşullar**

Psikolog, işini yapmasını engelleyen kişisel güçlükler yaşadığına (örneğin; bir klinik psikologun yas, hastalık, vb. bir sebeple psikoterapiye devam edemediği durumlar) karar verirse; bu durumu etik biçimde çözümlenecek girişimlerde bulunur.

## **1.5 Etik Farkındalık**

Psikolog, Türk Psikologlar Derneği tarafından kabul edilmiş olan Etik İlke ve Kuralları bilmek, ikilemler karşısında hangilerini işleteceğine karar vermek, ge-

rektiğinde etik karar verme sürecini harekete geçirmek ve tıkandığı noktalarda danışmak sorumluluğu olduğunun farkındadır. Bunu gerçekleştirmek için uygun adımları atar.

## **2. Yararlı Olmak ve Zarar Vermemek**

Psikolog, psikolojik bilgisini ve yaptığı uygulamaları çalıştığı kişi, ve/veya kuruma en yüksek yararı getirecek şekilde planlar ve onlara zararlı olabilecek durumlardan kaçınır.

### **2.1 En Yüksek Yararı Gözetmek**

Psikolog, hizmet verdiği kişi ve/veya kurumların ihtiyaçlarına uygun ve gelişimlerini destekleyecek çalışmalarda bulunur ve bunları yürütürken hizmet verdiklerinin en yüksek yararını düşünür.

### **2.2 Zarar Vermekten Kaçınmak**

Psikolog, danışan kişi ya da kurumlara, araştırma katılımcılarına, öğrencilere, süpervizyon alan kişilere ve deney hayvanlarına zarar verebilecek eylemlerden kaçınır. Psikolojik bilgi ya da uygulamaları kötüye kullanmaz. Önceden kestirilebilen ve kaçınılmaz olan zararı en aza indirmek için gerekli önlemleri alır, kişileri bu konuda önceden bilgilendirir.

### **2.3 Kötüye Kullanımdan Kaçınmak**

Psikolog, mesleki ilişki içerisindeki rolüne ve kendi kişisel gereksinimleri, tutumları ve değerlerine ilişkin bir farkındalık kazanmak için uğraşır; hizmet verdiği kişi ve/veya kurumun bağlılığını ve güvenini kötüye kullanacak biçimde gücünü ve statüsünü kullanmaz.

#### **2.3.1 Cinsel Kötüye Kullanımdan Kaçınmak**

Psikolog, yakınlık ve cinselliğin, hizmet verdikleri ile ilişkisini doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyebileceğinin farkındadır. Bu durumla bağlantılı olarak ilişkinin özelleşmesi ve cinselleşmesinden kaçınır. Çünkü bu tür ilişkiler gerekli mesleki mesafeyi azaltır, profesyonel ilişkiyi zedeler, çıkar çatışması ve kötüye

kullanıma yol açabilir ve en önemlisi hizmet verdiği kişiye zarar verir. Sonuç olarak; psikolog, halen hizmet verdiği kişilere cinsel ima ve yaklaşımlarda bulunmaz, onları taciz etmez ve onlarla cinsel ilişkiye girmez.

### 2.3.2 Diğer Kötüye Kullanımlar

Psikolog bilgi, statü ve sahip olduğu gücü kullanarak; kendi yararları doğrultusunda, danışanların, öğrencilerin, süpervizyon verdiği kişilerin, araştırma katılımcılarının, kurumsal danışanların ve iş yeri çalışanlarının emeklerini ve finansman kaynaklarını sömürmez.

## 2.4 Çoklu İlişkiler

(a) Mesleki rolü gereği profesyonel bir ilişki içindeyken; psikologun, o kişi ile ek bir rolü üstlenmesi ya da o kişinin yakın ilişkide olduğu başka bir kişiyle ilişkiye girmesidir. Ayrıca hizmet verdiği kişiyle ya da o kişinin yakın ilişkide olduğu bir başka kişiyle gelecekte başka bir ilişkiye gireceğine ilişkin söz vermesi durumları da "çoklu ilişki" kapsamına girer. Eğer psikolog verdiği hizmet sırasında çoklu ilişki yüzünden nesnellliğini, yetkinliğini ve etkinliğini yitirecekse; ya da hizmet verdiği kişileri sömürecek ve zarar verecek ise çoklu ilişkilere girmekten kaçınır.

(b) Çoklu ilişkiler; psikologun yetkinliğini azaltmaması ya da hizmet verdiği kişilere sömürü ya da zarar getirmemesi koşulu ile, etik dışı bir durum olarak değerlendirilmeyebilir (örneğin; bir doğal afet durumunda psikologun kişinin hem terapisti olması, hem de aynı kişinin katılacağı eğitsel ve sosyal faaliyetlerde destek vermesi).

(c) Psikolog, farkında olmadan çoklu ilişkilere girmiş ise; bu durumdan etkilenen kişinin çıkarlarını en iyi şekilde gözeterek ve etik ilkelere uygun olarak sorunu çözümlenmeye çalışır.

## 2.5 Görevini Kötüye Kullanmaktan Kaçınma

Psikolog, bilgisini psikolojik baskı aracı olarak kullanmaz. Bu yönde tehdit unsu-

ru olabilecek eylemlerden kaçınır:

(a) İnsanlardan zorla bilgi almaz ya da insanları itiraf ettirmek için zorlamaz.

Araştırma yaparken amacını önceden açıklayarak izinlerini alır (Bkz. 9.2 Araştırmalarda Bilgilendirilmiş Onam Almak)

(b) Bir insanı, dünya görüşünü, cinsel tercihini, politik, dini ve ahlaki inançlarını açıklamayı, yadsımasını ya da değiştirmesi yönünde zorlamaz.

(c) Psikolog, psikolojik bilgisinin başkaları tarafından yukarıda belirtilen amaçlar için kullanılmasını, eğer bilgisi dahilinde ise, önlemeye çalışır.

## 3. Sorumluluk

Psikolog, hizmet sunduğu kişi ve/ya da kurumlara ve içinde yaşadığı topluma karşı mesleki ve bilimsel sorumluluklarının bilincindedir. Psikolog, mesleki uygulamalarının nitelik ve sonuçlarından sorumludur; aynı zamanda diğerleri tarafından bir bilim dalının temsilcisi olarak algılandığının da farkındadır.

### 3.1 Etik Sorumluluk

Psikolog, mesleki uygulamalar içinde etik ikilemlerle karşılaşabilir ve bu ikilemleri çözmekle sorumludur. Bu tür sorunları kendi başına çözemediği durumlarda meslektaşlarından ve TPD Etik Kurulundan yardım alabilir.

### 3.2 Gizliliğin Korunması Zorunluluğu

Psikolog, çalışması boyunca hizmet verdiği kişi ve kurumlardan edindiği bilgileri gizli tutmakla yükümlüdür.

(a) Psikolog hizmet verdiği kişi ve kurumlara gizlilikle ilgili sınırları belirtir. Psikolojik faaliyetler sonucunda toplanan bilgilerin ileride ne şekilde kullanılabileceğini bildirir.

(b) Gizliliğin sınırları, koşulların uygun ya da olası olmadığı durumlar dışında mesleki ilişkinin başında açıklanır.

### 3.3 Elde Edilen Bilgilerin Gizli Tutulması

Kişi ve/veya kuruma ait her türlü bilgi,

değerlendirme, görsel kayıt ya da yazılı metinler psikolog tarafından koruma altında tutulur.

(a) Psikolog, hizmet verdiği kişilerin sesi ni ve/veya görüntüsünü kaydetmeden önce izin almakla yükümlüdür.

(b) Psikolog, elde ettiği gizli tutulması gereken bilgileri, gerekirse; isim ve ayrıntıları saklı tutarak, sadece bilimsel ya da profesyonel amaçlar için profesyonel kişilerle paylaşır, hizmet verdiği kişilerle mesleki ilişki içinde elde ettiği özel bilgileri medyaya açıklamaz, kendisinden psikoterapi hizmeti alan kişilerin medyada teşhir edilmesine göz yummaz. Psikolog yazılı ve sözlü raporda, süpervizyon sırasında ve konsültasyonlarda sadece iletişimin amacına uygun ve gerekli bilgiyi vermekle yetinir.

(c) Psikolog kişiye özgü özel bilgileri, o kişi ya da kurumun ya da velayet sahibinin iznini aldıktan sonra ilgili yetkililere verebilir.

(d) Gizlilik ilkesi şu durumlarda gözardı edilebilir:

- Hizmet verilenin kendine, psikologa ve diğer insanlara yönelik bir zarar vermiş ve/veya verecek olma durumu söz konusu ise.

- Hizmet alanın, 18 yaş altı çocuk veya ergen olduğu, cezai ehliyeti olmayan yaşlı veya özürlü olduğu her türlü kötüye kullanım durumlarında.

### 3.4 Özel Bilgilerin Eğitim vb. Amaçlar İçin Kullanımı

Psikolog yazılarında, derslerinde, verdiği eğitimlerde ve halka yönelik açıklamalarında danışanlarının, öğrencilerinin, araştırma katılımcılarının, kurumsal danışanlarının ve diğer hizmet verdiği kişilerin kimliklerini açığa çıkarabilecek bilgileri açıklamaz. Bu kural şu durumlarda işletilmeyebilir:

(a) Koşulların gerektirdiği biçimde kişiyi ve kurumu tanıtıcı bilgiler yeterince "gizlenmiş" ise

(b) Kişi ve kurum yazılı olarak izin vermişse.

### 3.5 Doğru Bilgilendirme Sorumluluğu

Psikolog mesleki ilişkisini kurarken, hizmet verdiği kişi ya da kuruma çalışmanın koşulları, akışı, bitişi ve takibi hakkında bilgi vererek ve hizmet verilenin onayını alarak bir anlaşma yapar. Psikolog bir değerlendirme ya da bir müdahale yaparken, sonuçları hizmet edilene doğru bir biçimde aktardığından emin olmalı ve bunun sorumluluğunu taşımaktadır.

### 3.6 Genişletilmiş Sorumluluk

(a) Psikolog asistanlarına, öğrencilerine, eğitim ve süpervizyon aldığı ya da verdiği kişilere bilimsel ve mesleki alanda etik davranma sorumluluğunu taşır. Bunu yaparken de psikolojik çalışma yöntemlerini, yöntemlerin güçlü ve güçsüz yönlerini, etik ilke ve kuralları öğrenmek ve öğretmek durumundadır.

(b) Yetkileri dahilinde ise psikolog, kendisi ile çalışan psikologların gerekli eğitim ve donanıma sahip, yetkin kişiler olmasını sağlar.

(c) Psikolog danışanları yönlendirirken, yönlendirilen kişinin yetkinliğinden emin olmak ve danışanı bu kişinin eğitim, yaklaşım ve uzmanlığına ilişkin bilgilendirmek zorundadır.

## 4. Dürüstlük

Psikolog bilimsel, eğitsel ya da uygulamalı çalışmalarında doğruluk, dürüstlük ve tarafsızlık ilkelerini benimser. Psikolog hizmet verdiği kişileri yanıltmaktan, kandırmaktan, aldatarak zarar vermekten ya da bilerek doğruları gizlemekten kaçınır. Verdiği sözleri tutmaya çalışır ve gerçek dışı belirsiz vaatlerde bulunmaz. Psikolog araştırma, eğitim ve uygulamada dürüstlüğü sağlamak için çalışır. Tarafsızdır; çalıştığı tüm kişi ve kurumlara karşı saygılıdır; tüm çalışma alanlarında kendi rolünü olabildiğince açık tanımlar.

### 4.1 Kendini Doğru Tanıtma

Psikolog aşağıda belirtilen konularda, hiç bir koşulda yanlış, aldatıcı, hileli bildirimlerde bulunmaz.

- (a) Eğitimi, deneyimi ve yetkinliği
- (b) Akademik dereceleri
- (c) Unvanları
- (d) Bağlı bulunduğu kurum ve dernekler
- (e) Verdiği hizmetler
- (f) Verdiği hizmetlerin bilimsel temelleri ve sonuçları
- (g) Başarı dereceleri
- (h) Ücretleri
- (i) Yayınları ya da araştırma sonuçları

#### 4.2 Doğru Bilgilendirme

Psikolog herhangi bir konuda açıklama yaparken, verdiği bilginin nesnel ve tam olmasını amaçlar. Bunu yaparken psikoloji bilimi ve mesleğine zarar vermekten ya da meslekle ilgili yanlış algılamalara sebep olmaktan kaçınır.

#### 4.3 Maddi Koşullar

Psikolog hizmet verdiği kişi ve kuruma, çalışma öncesinde ya da başında, çalışmanın maddi koşullarına ilişkin bilgi verir.

#### 4.4 Toplumla Yönelik Bilgilendirmede Dürüstlük

Psikolog topluma yönelik bilgi sunarken (medya yoluyla ulaşılabilecek her türlü reklam ve demeçler, tanıtım broşürleri ve kitapçıkları, ders notları, özgeçmişleri); kendi çalışmaları, araştırma ve uygulamaları, bağlı olduğu kişi ve kurumlara ilişkin bilerek yanlış, aldatıcı, hileli açıklama yapmaz. Uzmanlığı dışındaki konularda açıklamalarda bulunmaktan kaçınır.

#### 4.5 Kamuya Yönelik Yayın Organlarını Kullanma

Psikolog, kamuya yönelik yayın organlarını kullanırken (radyo, televizyon, basılı yayın, internet vb. elektronik ortamlar); açıklama ve önerilerinin bilimsel temellere oturduğundan emindir ve etik yönetmeliği dikkate alır.

#### 4.6 Reklam Amaçlı Açıklamalardan Kaçınmak

Psikolog, halen hizmet verdiği kişi ya da kurumlardan ya da özel ilişkileri nedeniyle psikologun etkisi altında kalabilecek kişilerden kendi yararına reklam amaçlı açıklama istemez.

#### 4.7 Kendi Yararına Hizmet Ortamı Oluşturmak

Psikolog, hizmet talep edilmediği halde kişileri etkileyerek, kendinden ya da çıkar ilişkisi olanlardan hizmet alımına yönlendirmez. Toplumsal afet durumları gibi kamu yararına hizmet verilen bazı özel durumlarda bu kural işletilmez.

#### 5. İnsan Haklarına Saygı ve Ayrımcılık Yapmama

Psikolog, her durumda insan haklarına ve onuruna saygı gösterir. Yaş, kimlik, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel tercih, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzey ve engelli oluşa karşı ayrımcılık yapmaz.

##### 5.1 Hizmet Verilenlere Saygı

Psikolog hizmet verdiği kişi ve/veya kurumun gizlilik, özgürlük ve seçim haklarına saygı duyar ve bunları korumak için gereken önlemleri alır. Yaş, kimlik, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel tercih, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzeye ve engelli oluşa ilişkin konularda baskı ve ayrımcılık yapmaz.

##### 5.2 Meslektaşlara Saygı

Psikolog, meslektaşlarının ve diğer profesyonellerin bilgi, bakış açısı, deneyim, sorumluluk ve uzmanlıklarına saygı gösterir. Yaş, kimlik, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel tercih, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzeye ve engelli oluşa karşı ayrımcılık yapmaz.

##### 5.3 Kişisel Farkındalık

Psikolog kendi kişisel, kültürel ve sosyal geçmişinin, cinsel tercihinin getir-



diği kısıtlamaların çalışmalarını etkileyebileceğinin farkındadır. Bu kısıtlamaların yol açabileceği olumsuzlukları en aza indirmek için uygun adımları atar.

#### 5.4 Uzmanlığını Kötüye Kullanmamak

Psikolog kişilerin temel hak ve özgürlüklerine, onurlarına ve değerlerine saygı gösterir. Uzmanlığını bu kişilere zarar vermek, taciz etmek ve bu kişileri yönlendirmek ve bastırmak için kullanmaz.”

Mesleki tanımların faklılığına ve Türk Psikologlar Derneği'nin Etik Yönetmeliği'ne değindikten sonra Beyza'nın Kadınları (2005), Medcezir Manzaraları (1989), Antwone Fisher (2002), Final Analysis (1992), Sakın Konuşma (2001), Deney (2001) ve Hipnoz (2004) örnek filmler olarak etik açıdan değerlendirilecektir.

#### Beyza'nın Kadınları (Hazırlayan: Psk. Elçin Sakmar)

Yönetmenliğini Mustafa Altıoklar'ın yaptığı 2005 yılına ait Türk filmi olan Demet Evgar (Beyza; Dilara; Rabia; Ayla), Levent Üzümcü (Doruk) ve Tamer Karadağlı (Fatih), Arda Kural, Berrak Tüzünağaç, Mine Çayıroğlu gibi oyuncuların rol aldığı Beyza'nın Kadınları hakkında konuşacağım.

Öncelikle ana karakterler hakkında biraz bilgi vermek gerekirse; Demet Evgar'ın canlandığı Beyza; yetimhanede büyümüş, Pakize isimli öğretmeni (Pakize anne olarak anılıyor) tarafından elle tacize uğramıştır. O zamanlar Ayla olan ismi, 8 yaşında evlat edinilerek Beyza olarak değiştiriliyor. Şu anda anaokulunda öğretmen olarak çalışıyor. Ayrıca çoklu kişilik bozukluğu var ve bünyesinde Beyza ile birlikte Dilara, Rabia ve Ayla karakterlerini yaşıyor. Beyza beyazlar içinde saf ve sade tarafı yansıtırken Ayla çocukluğu, Dilara dişiliği, Rabia da suçluluğu yansıtır.

Levent Üzümcü'nün canlandığı Doruk; psikiyatrist, Amerika'da FBI'da kriminoloji biriminde çalışmış. Beyza'yla evli.

Tamer Karadağlı'nın canlandığı Fatih; komiser. Ortaya çıkan seri cinayetler üzerinde Dorukla birlikte çalışıyor.

Film İstanbul'da denizde balıkçılar tarafından kesik bir bacak bulunmasıyla başlıyor. Daha sonra kesik bacağın ve yeni bulunan bacakların seri cinayetler olduğu düşünülüyor. Doruk ve Fatih bu cinayetler üstüne çalışırken, Beyza da düzenli gittiğini düşündüğü hayatında birtakım boşluklar, hafıza kayıpları olduğunu fark ediyor ve bunların nedenlerini anlamaya çalışıyor. Bu sırada da öldürülen kişilerle arasında bir ilişki olduğunu fark etmeye başlıyor.

Filmde anlatılan bazı noktaların üzerinde durmak istiyorum; Doruk'un Beyza'ya eşi olmasına rağmen hipnoz uygulamayı teklif etmesi ve uygulaması TPD Etik Yönetmeliğine göre çoklu ilişkiler tanımına girmekte ve doğru bir davranış olmamaktadır. Ayrıca filmin ilerleyen sahnelerinden anlıyoruz ki Doruk eşine onun bilgisi ve rızası olmadan hipnoz uygulamaya başlamıştır ve yönetmeliğe göre terapist hastasının bilgisi ve rızası olmadan zorla bilgi alamaz.

Bunlarla birlikte filmde bize Beyza'nın katil olabileceği düşüncesi verilmeye çalışılırken filmin sonuna doğru anlıyoruz ki aslında katil Beyza'nın eşi Doruk. Filmde Doruk, Beyza'nın katilin kendisi olabileceğini düşünmesini sağlayarak zaten birtakım psikolojik sorunları olan Beyza'nın stresinin artarak durumunun daha da sıkıntılı olmasına yol açıyor. Yönetmeliğe göre terapistin hastasına zarar vermektan kaçınması gerekliliğine rağmen, Doruk bunun aksi bir davranış sergilemektedir.

## Med-Cezir Manzaraları (Psk. Canan Büyükaşık-Çolak )

1989 yapımı olan film, Mahinur Ergun tarafından yönetilmiştir. Oyuncular Zuhal Olcay (Zeynep), Kadir İnanır (Erol) ve Yılmaz Zafer (Psikiyatrist, Ümit). Zeynep üniversiteyi Amerika'da okuduktan sonra evlenip mutlu bir yuva kurmak amacıyla yurda döner. Bir bankada yüksek bir konumda işe başlar. Bu sayede banka yöneticisi olan Erol ile tanışır. Bir gece yemeğe çıkarlar ve ardından aralarında güzel bir dostluk başlar. Bu dostluk zamanla aşka dönüşür. Ancak ikisi de çok zıt karakterlerde insanlardır. Erol, arkadaşları tarafından sinirli, kafasının ona oyunlar oynadığı, bazen günlerce her şeyden uzaklaşan biri olarak tanımlanıyor.

Ümit ise Zeynep'in Amerika'da okurken tanıştığı bir arkadaşıdır. Zeynep'den hoşlanmaktadır. Zeynep bir süre sonra Erol'a taparcasına bağlanır. Erol ise Zeynep'e sürekli acı çektirmektedir. Zeynep, Erol ile yaşadığı sorunları Ümit'le paylaşır. Ümit Zeynep'e Erol'dan ayrılması gerektiğini söyler. Ancak, Zeynep zaten sık sık Erol'dan ayrılıp bir süre sonra dayanamayıp tekrar görüşmeye başlamaktadır. Erol, Zeynep'in onu bankadaki konumunu daha da yükseltmek amacıyla kullandığını düşünür, bu yüzden onu işten çıkarır ve başka bir yerde iş bulur.

Erol bir gün Zeynep'i iş yerinde ziyaret eder ve kapıyı kilitleyerek, zorla Zeynep'le birlikte olur. Ardından Zeynep Ümit'in ofisine gider ve Ümit'in hasta gördüğü odaya dalar. Ümit hastasını dışarı alır ve Zeynep'le ilgilenir.

Bir süre sonra Zeynep yine Erol ile görüşmeye başlar. Bara giderler. Ümit onları takip eder ve barda Erol ile tanışır. Erol bu duruma çok kızar ve bardan çıkıp gider. Zeynep Ümit ile tartışır. Ümit ofi-

sine gider ve Erol'u orada görür. Bir tel parçasıyla kapıları açıp içeri girmiştir. Erol "Neden benimle ilgileniyorsun, Zeynep için mi?" diye sorar. Ümit de "Belki ama daha çok mesleki bir ilgi. Bir kitap yazıyorum. Size yardım etmek istiyorum" diye cevap verir. Erol bu teklifi reddeder ve oradan uzaklaşır.

O günden sonra Ümit, Zeynep'e Erol'un manik-depresif olduğunu söyler. Zeynep'i Erol'dan uzaklaştırmaya çalışır. Ancak başaramaz. Birkaç gün sonra Zeynep ve Ümit, Erol'un evine giderler ve onu bir haftadır hiçbir şey yemediği için baygın bir halde bulurlar.

Ümit Zeynep'e yardım etmek istemektedir. Bu şekilde bakıldığında herhangi bir sorun yokmuş gibi görünebilir. Ancak, Ümit, Erol'a yardım talebinde bulunarak etik yönetmelikte yer alan "Yararlı olmak ve zarar vermemek" ilkesindeki 2.4 (a) kodlu "Çoklu İlişkiler" maddesini ihlal etmektedir. Çoklu İlişkiler: Mesleki rolü gereği profesyonel bir ilişki içindeyken; psikologun, o kişi ile ek bir rolü üstlenmesi ya da o kişinin yakın bir ilişkide olduğu başka bir kişiyle ilişkiye girmesidir. Ayrıca hizmet verdiği kişiyle ya da o kişinin yakın ilişkide olduğu başka bir kişiyle gelecekte başka bir ilişkiye gireceğine ilişkin söz vermesi durumları da "çoklu ilişki" kapsamına girer. Eğer psikolog verdiği hizmet sırasında çoklu ilişki yüzünden nesnellliğini, yetkinliğini ve etkinliğini yitirecekse ya da hizmet verdiği kişileri sömürecek ve zarar verecek ise çoklu ilişkilere girmekten kaçınır. Bu filmde de görüldüğü gibi Ümit, Zeynep'in Erol'dan hoşlandığını bildiği halde Erol'a yardım teklif ederek çoklu ilişkiler maddesini ihlal etmiştir.

Bunun yanı sıra Ümit, herhangi bir test uygulamadan Erol'a bir tanı koymaya çalışmaktadır, bunu da kısa süreli gözlemlerine ve Zeynep'in anlattıklarına dayanarak yapmaktadır. Bu şekilde davra-

narak, Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği'nin 'Psikolojik Değerlendirmeler ile İlgili Etik Kurallar' ilkesindeki 8.1 kodlu Değerlendirmenin temelleri ((d) psikolog, bireylerin psikolojik özelliklerine ilişkin düşüncelerini; ancak izlenimlerini ya da sonuçlarını destekleyecek yeterli incelemeyi yaptıktan sonra oluşturur) maddesine aykırı düşmektedir.

Görüldüğü gibi filmlerin çoğunda yer alan psikoterapistlerin yaptıkları normal gibi yansıtılsa da birçok etik ihlali içermektedir.

**Antwone Fisher  
(Psk. Nihan Tezer)**

Yönetmenliğini Denzel Washington'ın üstlendiği film genel olarak denizci Fisher'ın psikiyatrist desteğiyle travmatik geçmişiyle yüzleşmesini ele alan bir dramdır. Antwone Fisher (Derek Luke) adlı denizci bir asker, sergilediği saldırgan davranışları sonrasında üstleri tarafından askeri bir psikiyatriste (Denzel Washington) gönderilir. Üç seans yapılacaktır ve sonrasında yazılacak rapor sonucu Fisher'ın donanmadan atılması veya donanmada kalması söz konusudur. İlk görüşmede kendisinde sorun olmadığını belirtir ve bir dahaki görüşmeye gelmeyeceğini söyler. Ancak raporun yazılması gerekmektedir. Görüşmeye gelmeyen asker zorla getirilir, ancak görüşmeler Fisher konuşmaya başladıktan sonra başlar. Sonunda psikiyatristin de ilgisiyle bir seansta Fisher konuşur, sorulara cevaplar verir. Üç seans biter, psikiyatrist kendisine okuması için bir kitap önererek görüşmesini tamamlar. Fakat Fisher henüz farkındalık kazanmışken, bunlarla nasıl baş edebileceğini bilemeden görüşmeler bitmiştir. Bu durum Fisher'ın donanmadaki sorunlarının devam etmesini sağlar ve tekrar psikiyatriste gönderilir. Bundan sonra psikiyatrist kendisiyle görüşmelerine evde de devam edecektir ve

Fisher'ın çocukluğu, ailesi hakkındaki yaşantıları üzerinde daha fazla durulacaktır. Görüşmeler sonunda Fisher ailesini aramaya karar verir, bu kararına psikiyatristi ve kız arkadaşı destek olur.

Bu yazıda etik konular ile birlikte filmin ayrıntılarına değinilecektir. Filmin gerçek bir yaşam öyküsünden alınması etik ikilemleri gerçekçi olarak yansıttığını düşündürebilir. Filmde göze çarpan örneklerin ilgili etik koda uygunluğu tartışılacaktır.

Etik açıdan olumlu noktalar başta "Gizliliğin korunmasıyla" ilgili olan etik koddur. Gizliliğin korunması zorunluluğu koduna göre; Psikolog, çalışması boyunca hizmet verdiği kişi ve kurumlardan edindiği bilgileri gizli tutmakla yükümlüdür. Filmde terapistin bu konuda başarılı olduğu söylenebilir. Evde yaşadığı sıkıntılı zamanlara rağmen eşiyle hastasıyla ilgili konuları paylaşmadığı yansıtılmıştır. Bunun yanı sıra hastasını bir Şükran Günü yemeğine davet etmiştir, terapistin aile üyeleri oradadır fakat kimse Fisher'ın hakkında terapide geçen bilgilere sahip değildir. Terapistin eşi yalnızca hastanın ailesinin olmadığını bilmektedir, onu da zaten Fisher kendisi söylemiştir. Terapist bu etik kurala bağlı kalarak hastasıyla arasında terapötik bir ilişki gelişmesinde de başarılı bir tablo çizer. Çünkü hasta geçmişte türlü istismarlara maruz kalmıştır buna rağmen bunların gizli kalacağına olan inancıyla terapistine rahatlıkla açılır.

Terapinin başlaması sırasında gönüllülüğe karşı gönülsüzlük konusunda bir ikilem yaşanıldığı söylenilebilir. Psikoterapi sürecinde gönüllülük esas alınır. Ancak etik bir ikilem ile karşı karşıya kaldıysa terapistin karmaşayı kodlara bağlı kalarak çözmesi beklenir (3.1, TPD Etik İlkeleri). Filmde hasta gönüllü olarak görüşmelere gelmemektedir. Önerilebilecek bir çözüm APA etik kodlarına



(1.02) göre, eğer etik kodların karmaşayı çözemediği durumlar varsa gerekli yasalara ve kurallara bağlı kalınmasıdır. Bu filmdeki askeri psikiyatrist de bu hastayı 3 seans boyunca görmelidir. Her ne kadar zorla görüşmelere gelmiş olsa da terapist konuşması için hastasını zorlamamıştır, konuşmaya hazır olduğu zamanı beklemiştir. Bu açıdan TPD etik kodlarından (2.5.a) ilgili maddeye uygunluğu, zorla bilgi almadığı söylenebilir. Ancak yasaların görüşmeyi üç seansla sınırlandırması psikoterapi süreciyle ilgili başka bir ikileme yol açar. İlgili madde 7.7 Psikoterapinin Sonlandırılmasıdır; Psikolog mesleki ilişkiyi, danışanın artık yardıma gereksinimi kalmadığı, psikoterapinin yarar sağlamadığı ve/veya süregelen yardımdan dolayı danışanın zarar göreceği durumlarda bitirilmesini belirtir.

Başka bir ikilemin kaynağı da terapistin aynı zamanda hastadan üst rütbeli bir kişi olmasından ve bu statüsünü terapi süreci için kullanmasından kaynaklanır. Hastanın görüşme odasında huzursuzluk yarattığı bir gün terapist kendisinin komutanı olduğunu ona hatırlatmıştır. Oysa hasta o ana kadar terapisti bir komutan olarak hiç düşünmemiştir. Bu noktada hastaya saygılı olma ve eşit statüde kabul ilkesi ihlal edilmiş bulunmaktadır. Bu ihlal de etik kodlardan İnsan Haklarına saygı ve Ayrımcılık Yapmama kapsamında değerlendirilebilir. İlgili maddeye göre, "5.1 Hizmet Verilenlere Saygı; Psikolog hizmet verdiği kişi ve/veya kurumun gizlilik, özgürlük ve seçim haklarına saygı duyar ve bunları korumak için gereken önlemleri alır. Yaş, kimlik, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel tercih, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzeye ve engelli oluşa ilişkin konularda baskı ve ayrımcılık yapmaz." olarak belirtilmiştir.

Filmde etik ihlallerden en göze çarpanı çoklu ilişkiler koduyla ilgili yaşanan

ikilemdir. Terapistin hastasıyla görüşmelerine evinde devam ettiği sürede, terapistin eşi hastayı tanımıştır ve terapi amacıyla evde bulunduğunu bilmektedir. Ayrıca hastayı Şükran Günü Yemeği'ne davet etmiştir. Terapist evde yokken onun evinde hastası eşiyile görüşmüştür, farklı bir yakınlık hissetmiştir. Filmin sonundaki terapistin açıklaması göz önünde bulundurulursa bu durum terapist ve eşinin çocuğunun olmamasına da bağlanabilir.

Bunlara ek olarak bu açıklamada terapist hastasına karşı kendini bir baba gibi hissettiğini belirtmiştir. Terapist hastasıyla ayrıca terapi dışında da görüşmüş, rütbe törenine gitmiş ve terapist rolünün dışına çıkmıştır. Bu ikilem TPD etik kodlarından "Yararlı olmak veya Zarar vermemek" başlığı altındaki Çoklu ilişkiler ihlaline işaret eder. İlgili Etik koda göre (2.4.a) profesyonel bir ilişki içerisindeyken terapistin kişi ile ek bir rolü üstlenmemesi gerekmektedir. Ayrıca koda "Eğer psikolog verdiği hizmet sırasında çoklu ilişki yüzünden nesnellliğini, yetkinliğini ve etkinliğini yitirecekse; ya da hizmet verdiği kişileri sömürecek ve zarar verecek ise çoklu ilişkilere girmekten kaçınır." şeklinde terapistin yapması gerekenler belirtilmiştir. Hastanın terapistin eşi ve ailesiyle görüşmesi de çoklu ilişkiler kapsamında değerlendirildiğinde ilgili kod (2.4.c) gereği şu şekilde bir öneri getirir: "Psikolog, farkında olmadan çoklu ilişkilere girmiş ise; bu durumdan etkilenen kişinin çıkarlarını en iyi şekilde gözeterek ve etik ilkelere uygun olarak sorunu çözümlenmeye çalışır." Bu iki konunun sonuçları değerlendirildiğinde, hasta hem terapistin eşiyile geçen konuşmasında hem de aile yemeğinde onun için yaralayıcı sorulara maruz kalmıştır. Birisi terapistin eşinin "Şükran gününde ne yapacaksın?" sorusu diğeri ise aile üyelerinden bir tanesinin "Eminim annenin bayram yemeklerini özlüyorsundur." şeklindeki yorumudur.

Oysa hasta şimdiye kadar ailesini hiç tanımamıştır. Bu durum hem hasta ve terapistin hem de terapistin ailesinin zor anlar yaşamasına neden olmuştur.

Çoklu ilişkilerde ince bir nokta vardır ki bazen terapist hastasını daha iyi tanıyabilmek ve bu bilgiyi terapi sürecine aktarabilmek amacıyla hastasına karşı farklı rolleri üstlenebilir. Bu filmde başta yemeğe davet edilmesi, eğer terapistin eşinin isteği üzerine değil de terapistin hastasına aile ortamını yaşatması ve o ortamda hissettiklerini değerlendirmesi amacıyla olsaydı etik bir ikilemden söz edilmezdi. Aynı şekilde terapistin “baba” rolünü üstlendiğini fark edip bu durumu terapi süreci için kullanması hastanın yararını gözetmek olarak değerlendirilebilir.

Başta belirtildiği üzere filmde birçok Hollywood filmine kıyasla psikoterapi sürecinin gerçeğe yakın olarak sunulduğu gözlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında etik kodların terapisti ve terapötik ilişkiyi korumaya yardımcı rolleri unutulmazsa, filmdeki yaşantıların sonuçlarının bu durumlara örnek olduğu söylenebilir. Film, terapist olarak izleyenlere bu sonuçları değerlendirmek açısından katkıda bulunabilir. Filmde terapist-hasta ilişkisi açısından da olumlu veya olumsuz örnekler bulunmaktadır.

**Gerçeği Arayış  
(Uzm. Psk. Özcan Elçi)**

Film: Gerçeği Arayış (Final Analysis), Yönetmen: Phil Joanou, Senaryo: Robert Berger ve Wesley Strick, Oyuncular: Richard Gere (Psikiyatrist Dr. Isaac Barr), Kim Basinger (Heather Evans), Uma Thurman (Diana Baylor), Eric Roberts (Jimmy Evans), Yıl: 1992, Süre: 124 Dak.

1992 yılı yapımlı, Phil Joanou tarafından yönetilmiş olan Gerçeği Arayış filminde ünlü oyuncular, Richard Gere, Kim

Basinger, Uma Thurman rol almış.

Dr. Isaac Barr (Richard Gere) Adli Psikiyatri Bölüm Başkanı ve başarılı bir psikanalisttir. Hem kendi ofisinde psikoterapi uygulamalarında bulunmakta hem de adli psikiyatri alanındaki uzmanlığı ve deneyimi sebebiyle mahkemelere bilirkişi olarak çağrılmaktadır. Dr. Isaac, çocukluk travmaları şikayetiyle gelen Diana (Uma Thurman) isimli bir hastasıyla psikoterapi süreci devam ederken, Diana'nın bir gangsterle evli olan ablası Heather Evans'la (Kim Basinger) ile tanışır. Isaac, kocasından korkan ve nefret eden Heather'dan etkilenir ve onunla birlikte olur. Ancak Heather, “pathological intoxication” isimli, uzmanlar tarafından varlığı üzerinde görüş birliğine varılamamış, çok az miktarda alkol alındığında bile kontrolsüz davranışlarda bulunma ve alkolün etkisi geçince yaşadığı kontrolsüz olayı hatırlayamama gibi bir probleme sahiptir.

Dr. Isaac, bir deniz fenerinde Heather'la flört ettiği sırada Heather'ın çantasından düşen el halterinin (dambıl) demirini Heather'a geri verir. Bu sırada bu demir parçasının üzerinde kendi parmak izini bırakmış olur. Heather, bu el halteri demirini korunma amaçlı çantasında bulundurduğunu söyler. Heather, kocasını Dr. Isaac'ın parmak izinin bulunduğu el halteri ile kafasına vurarak öldürür. Isaac, Heather'ı -patolojik sarhoşluk tanısı sayesinde- hapisten kurtarmaya çalışırken, el halterinin demirinde kendi parmak izleri olduğunu öğrenir. Diğer bir ifadeyle Heather aslında Dr. Isaac'a komplo kurmuştur. Heather, Isaac için artık tutkuyla bağlandığı kadın değil, kendisine komplo kurmuş ve kendisini tehdit eden bir kadındır ve o yüzden suç aletini almak ister.

Heather, Dr. Isaac'ın uzman tanıklığı sayesinde hapisten kurtulmuştur ancak bir kapalı psikiyatri servisinde gözetim

altında tutulacaktır. Gözetimde tutulduktan sonra değerlendirme kurulunda Dr. Isaac de olacaktır. Isaac, Heather'ın kız kardeşinin de yardımıyla, gözetim kurulumunda Heather'ın paranoid özellikleri de olan bir şizofren tanısı almasını sağlar. Heather, Dr. Isaac'ın amacının kendisini bu kapalı psikiyatri servisinde uzun yıllar kalmasını planladığının farkına varır, bunun üzerine hastaneden kaçır. Isaac, daha önceden ücretsiz psikoterapi hizmeti verdiği (kendisine iyilik borcu olduğunu düşünen) eski bir danışanını Heather'ın peşine takar. Eski danışanı Heather'ın evine girip suç aleti el halterini almak isterken Heather tarafından öldürülür. Heather paranoid şizofren olmadığını göstermek ve cinayeti Dr. Isaac'a yüklemek için suç aletini dedektife vermeye karar verir ancak tam dedektife suç aletini vermek üzereyken Dr. Isaac yetişir ve el halterini tutarak dedektife kendisi verir. Böylece kendisine cinayet iftirası atılmasını engellemiş olur, ancak bu durum Heather'ı çılgına çevirir. Film, ünlü yönetmen Alfred Hitchcock'un yükseklik korkusunu işlediği Vertigo filmindekine benzer deniz fenerinden, Heather'ın ve suç aletinin azgın dalgalara düşmesiyle son bulur.

Bu filmde, terapistin psikoterapi etiği açısından birden fazla hatası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, danışanın ablasıyla ilişkiye girerek Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliğinin Yararlı Olmak ve Zarar Vermemek İlkesindeki 2.4 kodlu "çoklu ilişkilere girmeme" kuralını ihlal etmesidir. Çoklu ilişki terapistin danışanla veya (danışanın) yakın ilişkide olduğu başka bir kişiyle ilişkiye girmesidir. Bu kurala göre terapist, danışanla veya danışanın yakınlarıyla terapi ilişkisi dışında başka bir ilişkiye girmekten kaçınmalıdır.

Terapistin ikinci etik ihlali Pepe ismindeki ücretsiz danışma hizmeti verdiği danışanını Heather'ın peşine takmış,

yani eski danışanını kendi amaçları doğrultusunda kullanmıştır. Bu davranış yine aynı ilkedeki "psikolog, bilgi, statü ve sahip olduğu gücü kullanarak; kendi yararları doğrultusunda danışanların, ... emeklerini ve finansman kaynaklarını kullanamaz" kuralına ters düşmüştür. Terapistin danışanlarını veya eski danışanlarını kendi işlerini halletmesi için kullanması hiçbir şekilde etik olarak düşünülmemelidir.

Üçüncü etik ihlal ise, terapistin hizmet verdiği kişiye yani Heather'a aslında kendisinde olmayan bir tanı konması için dümen çevirmesidir. Heather'ın, şizofren olmadığı halde paranoid şizofren tanısı almasını sağlamasıdır. Etik yönetmelikteki "kötüye kullanmaktan kaçınmak" kuralına göre, "psikolog hizmet verdiği kişi ve/veya kurumun bağlılığını ve güvenini kötüye kullanacak biçimde Gücünü ve Statüsünü kullanamaz" ilkesine ters düşmüştür.

Yukarıdaki edimler aynı zamanda APA'nın Etik İlkelerine de aykırıdır. Terapist, APA'nın "Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct" (2002) isimli etik kurallarındaki 3.05 (multiple relationships) ve 3.08 (exploitative relationships) maddelerine örnek etik ihlalleri yapmıştır.

### Sakın Konuşma (Psk. Özge Koçak)

İnsanları düşünceleri ve davranışları açısından anlamaya çalışan psikoloji bilimi, sinemanın içinde çok fazla yer almaktadır. Psikolojik birçok öğe sinemada kullanılmaktadır, filmin konusunun psikolojik bir problem veya ana karakterin bir psikoterapist olması gibi. 2001 yılı Amerika yapımı olan Gray Fleder tarafından yönetilmiş Sakın Konuşma, (Don't Say a Word) bu tür öğelerin kullanıldığı bir filmidir.

Bu filmde üç ana karakter vardır. İlk karakter Micheal Douglas tarafından canlandırılan "Nathan"dır. Nathan, şehrin en iyi psikoterapistlerindendir. Bu karakterin göze çarpan özellikleri yeteneğe ve pratik bir zekaya sahip olmasıdır. İkinci karakter ise Sean Paen tarafından canlandırılan "Patric" karakteridir. Patric bir hırsızdır ve son on yılını daha önceden çaldığı değerli bir taşı bulmak için harcamıştır. Bunların yanında hırslı ve isteklerinin peşinden koşan bir kişiliktir. Üçüncü ana karakter, Brittany Murrfy tarafından başarıyla canlandırılan "Elisabeth", babasının ölümüne tanık olmuş, 10 yıl boyunca çeşitli hastanelerde yatmış, bu süreçte 20 farklı tanı almış olan bir genç kızdır.

Film Patric ve adamlarının geçmişte yaptığı banka soygunu ile başlayıp daha sonra günümüze dönmektedir. Doktor bir arkadaşı, iyi bir psikoterapist olan Nathan'dan genç bir kız ile görüşmesini ister. Bu kız Elisabeth'tir. Nathan'ın alışık olduğu tarzda bir hasta olan Elisabeth'in, Nathan'a söylediği ilk sözler "Sende onların istediğini istiyorsun değil mi? Asla söylemeyeceğim. Hiçbirinize." olur. Elisabeth ile görüşmesinin ertesi sabahı Nathan'ın kızı kaçırılır. Kızı kaçıranlar, kızın hayatına karşılık Elisabeth'in bildiği altı rakamlı bir şifreyi öğrenmek isterler. Doktor bunun için hemen hastaneye gidip, doktor arkadaşının dolabını kırarak Elisabeth'in dosyalarına ulaşır sonra onları ayrıntılı bir şekilde okur. Daha sonra Elisabeth'in numara yaptığını, diğer hastaların semptomlarını taklit ettiğini fark eder. Sadece travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının gerçek olduğunu anlar. Sonra Elisabeth'i konuşturmak için, onun odasına gidip kızının bazı oyuncaklarını Elisabeth'e verir ve kızının kaçırıldığını anlatır. Kızının hayatını kurtarmak için rakamlara ihtiyacı olduğunu söyler. Elisabeth bu duruma sinirlenir. Daha sonra Nathan kız hakkında "İssiz ada-

daki küçük kız" başlıklı bir gazete kopyasını bulur. Elisabeth'in yanına onu konuşturmak için tekrar gider. Elisabeth bağırarak Nathan'ın boğazına saldırır. O sırada Nathan Elisabeth'i sakinleştirir ve ona yardım etmeye karar verir. Nathan, kızı hastaneden dışarı çıkarıp, kızın babasının öldüğü yere götürür. Kız orada her şeyi bastan yaşayarak Nathan'a her şeyi anlatır. Elisabeth'in babası Nathan'ın kızını kaçıran adamlar tarafından öldürülmüştür. Ancak anlattıkları arasında altı rakam yoktur.

Sonra Nathan'ın aklına gazete kopyası gelir ve kızı o adaya götürür. Patric ve adamlarına adaya gelmelerini söyler. Orada adamlarla buluşup birlikte tozlu yıkık bir binaya gidip Nathan'ın Elisabeth'i konuşturması için beklerler. Elisabeth yaşadıklarını anlatırken eliyle çeşitli işaretler yapmaktadır. Bu sırada Nathan elinin altına tozlu bir cam koyup yazdıklarını ortaya çıkmasını sağlar. Bu yazdığı altı rakam, babasının mezarının numarasıdır. Elisabeth babası öldürülünce en sevdiği oyuncaklarını babasını mezarına koymuştur. Bu oyuncakların içinde de çok değerli bir elmas vardır. Patric ve adamları bu elmasın peşindedirler. Verilen rakamlara göre mezarı acarlar ama bu mezar bir kadın mezarıdır. Nathan rakamların kızın beynindeki ters görüntü olduğunu anlayıp tersten bakmalarını söyler. Mezarı bulurlar ve elması alırlar. Ancak daha sonra Patric ve Nahtan kavga etmeye başlarlar. Sonunda Nathan Patric'i öldürür. Filmin sonunda polisler gelir ve Nathan'ı, kızını ve Elisabeth'i kurtarırlar.

Bu film psikoterapist ve psikoterapi etiği unsurları açısından incelendiğinde, Nathan'ın iyi fakat çeşitli etik ihlaller yapan bir psikoterapist olduğu göze çarpmaktadır. İlk olarak, Nathan yetenekli bir psikoterapisttir. Öncelikle Nathan on yıldır kimsenin Elisabeth'e söylemediği şifreyi söyletmesi başarıdır.

Bunu yanında, iyi ve yetenekli bir psikoterapist olduğunu gösteren diğer bir olay daha vardır. Nathan on yıl boyunca kimsenin fark etmediği bir olayı fark ederek, Elisabeth'in sadece diğer hastaların semptomlarını taklit ettiğini anlamış, aslında onun travma sonrası stres bozukluğu yaşadığını fark etmiştir.

İyi bir psikoterapist olmasının yanında Nathan'ın mesleki açıdan yaptığı ihlaller incelendiğinde birkaç nokta göze çarpmaktadır. İlk olarak, "gizliliğin korunması" ilkesinin ihlali çok açık şekilde görülmektedir. Hastalara ait kayıtlar gizlidir ve koruma altındadır. Ancak Nathan, Elisabeth'in dosyalarına ve bilgilerine arkadaşının odasına gizlice girip, dosyaların bulunduğu çekmeceyi kırarak ulaşır. İkinci olarak ihlal edilen ilke, "zarar vermektan kaçınmak" tır. Filmde Nathan, travma yaratan duruma maruz kalmak, bilinçaltını açığa çıkarma konusunda yardımcı olabilir amacı ile Elisabeth'i babasının ölümüne şahit olduğu yere götürür. Bu eylem sırasında da herhangi bir kontrol, önceden bilgilendirme veya hazırlama söz konusu değildir. Travma yaratan olayın yaşandığı yere kontrolsüz gidilmesi ve olayın hayali bile olsa tekrar yaşanması, Elisabeth için çok zarar verici olabilir, var olan semptomların artmasına sebep olabilir. Son olarak filmde, yine gizlilik ve zarar vermektan kaçınma ilkelerinin beraber ihlali söz konusudur. Nathan hiç uygun olmayan bir yerde Elisabeth'i konuşturmaya devam eder. Böyle bir ortam Elisabeth için zararlı olabilir, görüşme yapılan ortamın güvenli olması önemlidir. Ayrıca burada Patric ve adamları, Nathan ve Elisabeth'i seyretmektedirler. Yapılan bir görüşmenin profesyonelliğın dışında gözlemlenmesi gizlilik ilkesinin ihlalidir. Bu filmde, Nathan karakteri psikoterapist ve psikoterapi etiğı açısından incelendiğinde iyi ve yetenekli bir terapist olmasının yanında birçok mesleki ihlal yapan bir terapist imajını çizmektedir.

## Deney (Das Experiment) (Psk. Nurten Özürçun)

Oliver Hirschbiegel in yönettiğı ve aslında 1971 yılında yapılan "Stanford Hapishane Deneyi"nden alıntı bir film. Filme de bir deney için hapishane simülasyonu oluşturuluyor ve para ödüllü bu deneye katılan katılımcılar gardiyanlar ve tutuklular olarak iki gruba ayrılıyor. Gardiyanların görevi ise hapishane içinde huzuru ve düzeni sağlamak olarak söyleniyor ve şiddet ve işkence gibi insan haklarına aykırı durumların deney içinde yer almayacağı belirtiliyor.

Deney başladığında ilk başlarda gardiyanlar ve tutuklular bunun bir deney olduğunun farkındalar ve birbirlerine karşı kibar ve şakacılar. Ancak çok kısa bir süre sonra, gardiyanlar rollerini çok fazla benimsiyorlar ve gittikçe artan aşılama, kötü duruma düşürme, utandırma, hatta daha sonraları şiddet uygulama gibi yöntemlere başvuruyorlar. Tüm uyarılara rağmen deney durdurulmuyor ve sonunda gardiyanlar araştırmacıları da hapse atıyor. 2 kişi ölüyor. Bir bayan araştırmacıya gardiyanlardan biri tecavüz etme girişiminde bulunuyor. Kısacası işler zıvanadan çıkıyor.

Filmde gösterildiğine göre bu deneye katılanlar daha çok paraya muhtaç olduklarını söylüyorlar. Bu durumda aslında gönüllü gibi görülen bu katılım onlar için zorunlu olmuş olabilir. Burada araştırmacılar deneyi filmde gösterdiği kadar fazla miktarda para ödülüyle (4,000 \$) gerçekleştirdikleri için, teşvik için uygun olmayan ödüller koyduklarından etik bir ihlal yapmış oluyorlar. Ayrıca bu filmde katılımcılar hem psikolojik hem de fizyolojik zarar görmüşlerdir. Hatta bazı katılımcılar hayatlarını kaybetmiştir. Dolayısıyla burada, uyulması gereken belki de en önemli etik kural olan "zarar vermeme" ilkesinin ihlalini açıkça gösteriyor. Bunun haricinde bu



filmli izleyenlerin araştırmalara ve araştırmacılara karşı şüpheye baktıklarını ve güvensizlik duyabileceklerini söylemek pek de yanlış olmaz sanırım.

### **Hipnoz (Psk. Bahar Köse)**

Film: Hipnoz (Hypnos), Yılı: 2004, Süre: 93 dakika, Oyuncular: Cristina Brondo (Beatriz Va-gas), Demián Bichir, Marisol Membrillo, Julián Villagrán, Féodor Atkine

Filmde, genç bir psikiyatrist olan Beatriz Vagas, hipnoz uygulamalarıyla tanınan bir sanatoryumda işe başlar. Burada daha önce hiç kimseye cevap vermeyen bir hastanın kendisine tepki vermesi üzerine bir başarı elde eder. Bir gece sanatoryumdaki baş psikiyatrist bu hastaya hipnoz uygularken, Beatriz gizlice olanları izler. Genç psikiyatrist, baş psikiyatristin bu hastayı ölüme teşvik ettiğini fark eder ve bu hastayla kendisi çalışmaya karar verir. Ancak çalışmaya karar verdiği günün gecesi hasta, bilekleri kesilmiş bir biçimde ölü bulunur. Bundan sonra etrafındaki olayları sorgulamaya başlayan Beatriz, bir başka hastanın aslında bu ölümün intihar olmadığıyla ilgili uyarılarına kulak vermeye başlar. Kendisinin bir polis olduğunu ve bu sanatoryumdaki intiharlar için buraya geldiğini söyleyen hasta, Beatriz'in kafasını iyice karıştırır ve onu daha büyük çatışmalara iter.

Bu arada genç psikiyatrist, sanatoryumda daha birçok çelişkili davranışla karşılaşır. Hemşirelerden birinin hastalardan biriyle cinsel ilişkisine şahit olur; ayrıca başka bir psikiyatristin de bir hastayla terapisini izler ama Beatriz'e göre bu bir terapi değil, hastanın unutulması için bir bastırma politikasıdır. Film baştan sona kadar genç psikiyatristin yaşadığı çelişkilerle doludur. Kendisi de sürekli haplarla ayakta durmaktadır. Filmdeki çelişkiler Beatriz'in kendisiyle yüzleşme-

siyle son bulur. Aslında intihar eden hasta Beatriz'in ta kendisidir ve sanatoryumda geçen olaylar da Beatriz'in kendisine hipnoz yapılırken bilinçaltından geçenlerdir.

Hipnoz filmine etik kodlar açısından bakıldığında, TPD'deki "Psikolojide Etik Kodlar"a göre, 2.2.2 Görevini Kötüye Kullanmak ve 2.2.1 Çoklu İlişki ilkeleriyle ilgili çelişkiler taşımaktadır. Sanatoryumdaki uzmanın hastayla cinsel ilişki yaşaması ve görevini kötüye kullanması; Beatriz'in hipnoz edilen hastaların ölüme yönlendirildiğini fark etmesi ama sessiz kalmasıysa 2.3 Sorumluluk ilkesini çiğnediğini göstermektedir. Ayrıca 3.2 Gizlilik ilkesi gereği Beatriz'in gizlice terapi seanslarını izlemesi de yanlış bir davranıştır. Bu ilkeyi de ihlal etmiş olmaktadır.

### **Sinemada Psikoterapistler ve Psikoterapi Etiği: Literatür (Psk. Ferhat Yazar)**

Sinema ve televizyonun davranışsal etkileriyle ilgili araştırmalarının tarihi 1920'li yıllarda bu tür eğlence türünün ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Özellikle son on yılda sinema ve televizyonun kişilerin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını nasıl etkilediğine dair sayısız araştırma yapılmıştır. Sinema ve televizyonun kişilerin tutum ve davranış boyutlarında değişime yol açtığı kimi araştırmacılarca desteklenmiştir. Bu yazıda sinema ve televizyonun bireylerin psikoterapistlerle ilgili bilgi ve fikir edinmesinde nasıl bir rolü olduğu ele alınacaktır. Dalda (2007) kişilerin psikologlarla ve psikoloji bilimiyle ilgili imajı oluşturmalarında medyanın etkilerini araştırmıştır. Bu araştırmada Psikoloji Bölümünde okuyan 20 kişi ve diğer bölümlerde okuyan 34 üniversite öğrencisine psikologlar ve psikoloji bilimiyle ilgili bilgilerini nereden edindiklerini araştırılan açık uçlu ve çoktan seçmeli sorular

solunmuştur. Bu araştırmanın sonucuna göre katılımcıların % 24.6'sı televizyonda gördükleri gerçek psikologları gözlemleyerek, % 23.2'si filmlerde ve dizilerde psikolog rolündeki aktörleri izleyerek psikologlar ve psikoloji bilimiyle ilgili bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırma bulguları göstermektedir ki, televizyon ve sinemanın kişilerin psikologlarla ilgili bilgi edinmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır.

Domino (1983) tarafından yapılan araştırmanın bulguları sinemanın ruh sağlığı uzmanları ve kurumlarıyla ilgili tutum oluşturmada ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Gösterime girdiği dönemde büyük yankı uyandıran Guguk Kuşu (One Flew Over the Cuckoo's Nest) adlı film psikiyatrik kurumları ve ruh sağlığı hizmetlerini eleştirel bir bakış açısıyla ele alan ve oldukça büyük kitleler tarafından izlenen bir film olmuştur. Aynı dönemde anti-psikiyatri akımını da ivmelendirici bir etkisi olmuştur. Bu nedenle, Amerikan Psikiyatri Birliği, Oregon'daki bir ruh sağlığı hastanesinin gerçek işleyişini gösteren bir belgesel çekmiştir. Domino (1983) tarafından yapılan araştırmada katılımcılar dört gruba ayrılmış, birinci grup sadece guguk kuşunu izlemiş, ikinci grup belgesel ve guguk kuşunu izlemiş, üçüncü grup sadece belgeseli izlemiş ve dördüncü grup hiçbir şey izlememiştir. Daha sonra katılımcılardan ruh sağlığı profesyonellerine, yapılan tedavilere, kurumlara ve davranışsal bozukluğu olan kişilere karşı tutumlarını araştıran bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucu göstermektedir ki, Guguk Kuşu filminin seyredilmesi neticesinde ortaya çıkan olumsuz tutumlar, belgesel izlendikten sonra bile değişmemektedir.

Schultz tarafından psikoterapistlerin ekranda ve beyaz perdede nasıl temsil edildiği beş kategoriye indirgenmiştir. Dr. Deli, hastalarından daha çılgin ve

uçuk bir psikoterapist temsilidir. Beyza'nın Kadınları filmindeki Psikiyatrist Doruk karakteri Dr. Deli için örnek olarak gösterilebilir. Dr. Şeytani, ahlaksız yöntemleri olan bir katil / canavar temsilidir. Dr. Hannibal Lecter ya da Sakın Konuşma adlı filmdeki Dr. Nathan birer örnek olabilirler. Dr. Harika, sıcak ve destekleyici yapısıyla hastalarına ayıracak sonsuz zamanı olan bir terapist portresidir. Antwone Fisher adlı filmdeki psikiyatrist bir örnek olarak gösterilebilir. Dr. Kuralcı; neşe, eğlence ve yaratıcılığı öldüren etiketleyici bir tarzı olan psikoterapist temsilidir. Dr. Sınır Tanımaz ise hastalarıyla duygusal ilişkilere girmekten çekinmeyen bir psikoterapist temsilidir. Med Cezir Manzaraları ve Final Analysis adlı filmlerdeki psikoterapistler örnek olarak gösterilebilir.

Son olarak, Gharaibeh tarafından 2005 yılında yapılan araştırmanın bulgularına değinilecektir. 106 adet sinema filminde temsil edilen 120 psikiyatristin gözlemlendiği bu çalışmada terapistlerin % 71'inin erkek; % 22'sinin genç, % 50'sinin orta yaşlı ve % 26'sının yaşlı; % 45'inin yeterli, % 47'sinin yetersiz olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, psikiyatristlerin % 23'ünün hastalarıyla cinsel ilişkide buldukları temsil edilmiştir. Bu araştırma sonucu göstermektedir ki, filmlerdeki psikiyatrist imajı gerçeği yansıtmamaktadır.

\* "Sinemada Psikoterapistler ve Psikoterapi Etiği" Konulu Panel ODTÜ Psikoloji Bölümü'ndeki öğretim görevlisi Prof. Dr. Faruk Gençöz'ün "Klinik Psikoloji'de Etik" adlı dersi kapsamındaki Yüksek Lisans Öğrencileri tarafından Prof. Dr. Faruk Gençöz öncülüğünde düzenlenmiştir.